

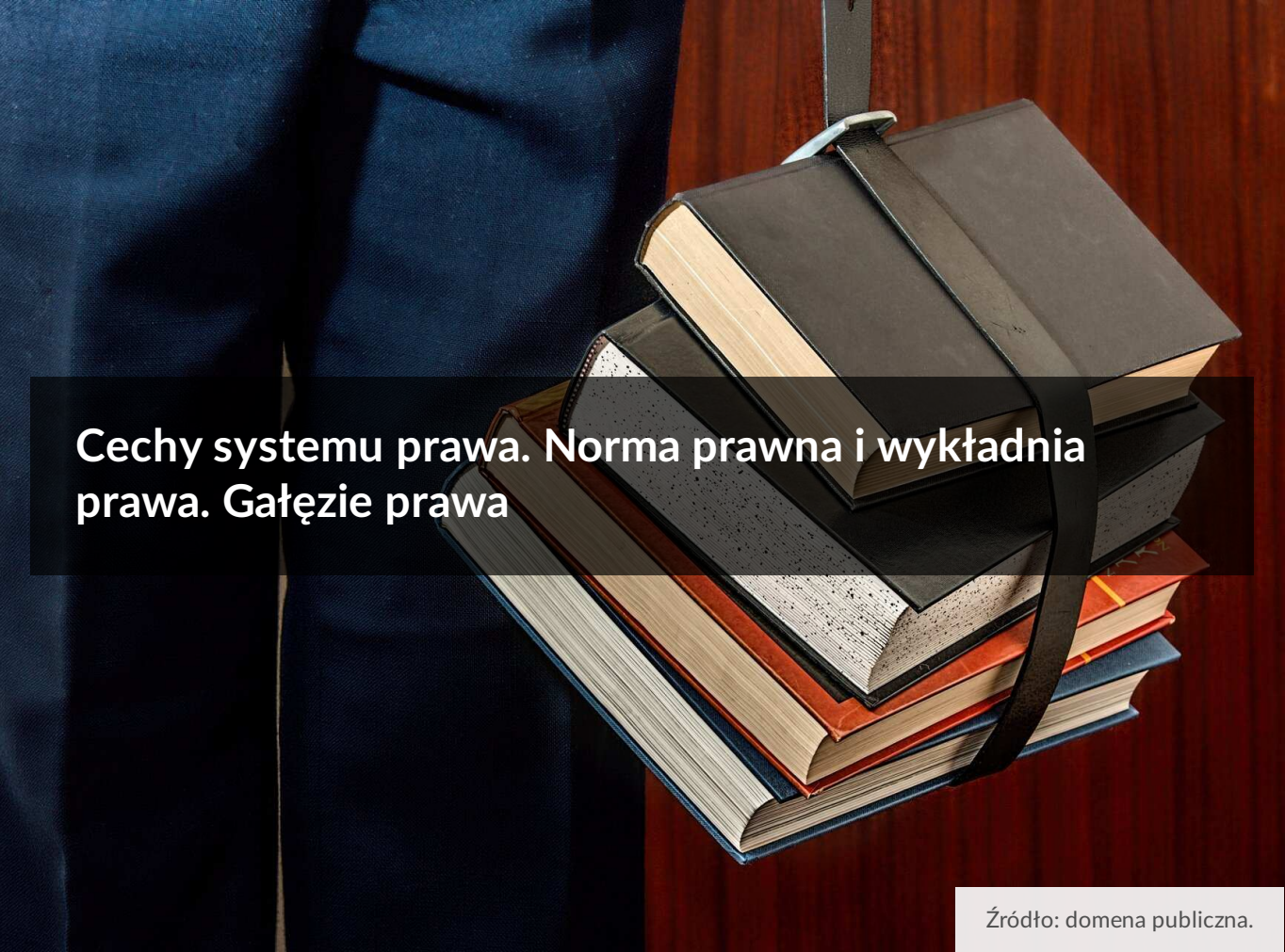
Cechy systemu prawa. Norma prawna i wykładnia prawa. Gałęzie prawa

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Agata Kunicka-Goldfinger, Joanna Piąt, Maciej Podbielkowski, *Zadania. Wiedza o społeczeństwie. Liceum – poziom podstawowy i rozszerzony*, Warszawa – Bielsko-Biała 2012, s. 112–114.
- Źródło: *Konstytucja Portugalii z dnia 19 marca 1933 r.*

Cechy systemu prawa. Norma prawna i wykładnia prawa. Gałęzie prawa

Źródło: domena publiczna.

Materiał jest częścią serii „*Repetitorium*”.

W tym materiale powtórzymy wiadomości z jednego z działów wiedzy o społeczeństwie. Powtórzenie opierać się będzie na zestawie ćwiczeń interaktywnych z zakresu cech systemu prawa, norm prawnych i gałęzi prawa oraz pracy z tekstami źródłowymi i multimediami. W dalszej części znajdują się dokładniejsze informacje na temat tego, jak czytać polecenia oraz odpowiadać na pytania. Podpowiadamy, na co warto zwrócić uwagę.

Twoje cele

- Wskażesz najważniejsze gałęzie prawa.
- Przedstawisz budowę normy prawnej i rodzaje wykładni prawnych.
- Przeanalizujesz typy poleceń do ćwiczeń dotyczących cech systemu prawa, normy prawnej, wykładni oraz gałęzi prawa.
- Ocenisz swoją wiedzę, wykonując zestaw ćwiczeń.

Przeczytaj

Ćwiczenia

W powtórkowych lekcjach skupimy się na części poświęconej pytaniom. Odnoszą się one do wielu różnych materiałów źródłowych (nie tylko tekstów oraz ilustracji, ale również map, tabel czy wykresów itp.). Przede wszystkim musisz dokładnie zapoznać się z materiałami źródłowymi, ale także zwrócić uwagę na polecenia. Poniżej przybliżamy, jak rozumieć polecenia w zadaniach różnego typu:

wyjaśnij

twoim zadaniem jest zrekonstruowanie związku przyczynowo-skutkowego, opisanie od początku do końca, o co chodzi i dlaczego;

scharakteryzuj

należy przeanalizować genezę, przebieg oraz konsekwencje danego procesu czy zjawiska, wymieniając uczestników wydarzeń (postacie, organizacje) lub inne istotne elementy;

porównaj

twoim zadaniem jest zestawienie wydarzeń, zachodzących procesów, danych itp. pod kątem występujących między nimi podobieństw oraz różnic;

rozstrzygnij

w tym wypadku oczekiwana odpowiedź jest jedna: „tak” lub „nie” – oczywiście wraz z uzasadnieniem, ale bez formułowania własnych ocen;

rozważ

należy tu sformułować zarówno argumenty, jak i kontrargumenty, czyli „za” i „przeciw”, wartościując słuszność danego rozumowania;

ocień

to polecenie pozwala ci przedstawić własną, subiektywną opinię na temat opisywanych zjawisk i procesów;

każda przedstawiona ocena – o ile będzie dobrze uzasadniona – zostanie uznana, dlatego też kluczową rolę odgrywa umiejętność budowania argumentacji;

udowodnij

w poleceniu tym zawarta jest teza, a twoim zadaniem jest stworzenia krótkiej narracji z podaniem argumentów na rzecz jej prawdziwości;

uzasadnij

zadanie podobne jak powyżej, ale w tym przypadku powinno się określić sposób

rozumowania, który umożliwia postawienie danej tezy;

wykaż

należy tu wykazać prawdziwość lub nieprawdziwość związków przyczynowo-skutkowych, odnoszących się do tezy; podaj, wymień, wskaż – takie polecenia występują w zadaniach półotwartych, w których jest miejsce na twoją odpowiedź; podajesz wtedy pojęcie, nazwę własną (pełną, bez skrótów), imię i nazwisko osoby itp.

Pamiętajcie, że odpowiedź musi odnosić się do źródła – błędem jest bazowanie wyłącznie na swojej wiedzy i zignorowanie podanego źródła. Chodzi bowiem o to, aby osoba odpowiadająca na pytanie umiejętnie połączyła analizę materiału źródłowego z własną wiedzą. Nie bójcie się korzystać z posiadanych informacji i zawsze odwołujcie się do podanych źródeł.

Pamiętajcie również o tym, by wczytywać się w polecenia – czasem wiedza własna nie jest potrzebna, czasem tekst to tylko inspiracja, a innym razem należy połączyć wiedzę z interpretacją tekstu.

Repetytorium

Norma prawna

Budowa normy prawnej	
hipoteza	<ul style="list-style-type: none"> • zawiera wskazanie adresata normy oraz okoliczności, w jakich obowiązuje; • jest z reguły najbardziej rozbudowaną częścią normy;
dyspozycja	<ul style="list-style-type: none"> • zawiera opis zachowania, jakie norma nakazuje, jakiego zakazuje lub jakie dozwala;

Budowa normy prawnej

sankcja

- zawiera opis konsekwencji, jakie pociąga za sobą naruszenie treści dyspozycji;
- norma prawna pozbawiona sankcji nazwana jest *lex imperfecta* (dosłownie: prawo niedoskonałe);
- wyróżnia się różne rodzaje sankcji:

a) sankcja karna – określona dolegliwość (np. pozbawienie wolności, grzywna);

b) sankcja nieważności – konsekwencja niedotrzymania określonych warunków, od których ustawodawca uzależnił ważność czynności (np. nieważność testamentu sporządzonego w formie elektronicznej, nieuznanie skargi wniesionej po upływie terminu zawitego, przeniesienie własności nieruchomości bez aktu notarialnego);

c) sankcja wykonawcza – konsekwencja w postaci przymusu określonego zachowania skierowana do adresata wyroku sądowego lub decyzji administracyjnej (np. wydanie określonej rzeczy, świadczenia usługi itp.).

Wykładnia prawa

Wykładnia autentyczna

Dokonywana przez organ, który stworzył daną normę prawną.

Wykładnia legalna

Dokonywana przez Trybunał Konstytucyjny.

Wykładnia operatywna

Dokonywana przez organy stosujące prawo: sądy (głównie) i organy administracji.

Oprócz powyższych istnieją jeszcze inne wykładnie. Jedną z nich, nazywaną doktrynalną, jest dziełem uznanych autorytetów w dziedzinie nauk prawnych. Nie ma mocy obowiązującej, ale wpływa na wykładnię dokonywaną przez organy uprawnione do jej wiążącego formułowania.

W demokratycznym państwie prawa treść **normy prawnej** powinna być zrozumiała i jednoznaczna. Niejednokrotnie zdarza się, że w toku jej stosowania pojawiają się wątpliwości. Wykładnia prawa to inaczej tłumaczenie (interpretacja) jego treści, rozwiewanie wątpliwości, wyjaśnianie niejasności.

Inne typy wykładni:

- językowa;
- systemowa;
- funkcjonalna.

Cechy systemu prawa

System norm prawa cechuje hierarchiczność, zupełność (brak luk) oraz spójność (brak sprzeczności). Nauka (doktryna) prawa wypracowała kilka metod usuwania sprzeczności.

Do najbardziej znanych należą:

- *Lex posterior derogat legi priori*: według niej norma prawa później ustanowionego wypiera normę prawa wcześniej ustanowionego;
- *Lex specialis derogat legi generali*: norma bardziej szczegółowa wypiera normę bardziej ogólną.

W systemie prawa wyodrębnia się gałęzie prawa na podstawie kryterium rodzaju regulowanych przez nie stosunków społecznych lub metody tej regulacji. Wyróżnia się np. prawo konstytucyjne, cywilne, karne, administracyjne, prawo pracy. Z reguły w każdej gałęzi, obok norm materialnych z danej dziedziny, występują normy proceduralne, które określają sposób postępowania organów stosujących normy (np. sądów, prokuratury, policji, organów administracji publicznej).

Pożądanym stanem porządkowania systemu prawa jest jego kodyfikacja, czyli zebranie w jednym akcie prawnym (ustawie) wszystkich **przepisów** regulujących określoną sferę stosunków społecznych (np. majątkowych, rodzinnych, pracy) oraz zasad i trybu postępowania organów państwa powołanych do ich rozstrzygnięcia. Kodyfikacja ułatwia zainteresowanym podmiotom orientację w przysługujących im prawach i obowiązkach oraz korzystanie z określonych instytucji prawa.

Słownik

norma prawna

najmniejsza treść prawna, zawierająca wzór zachowania, którego należy przestrzegać; może wyrażać nakaz, zakaz lub dozwoleństwo

przepis prawny

jednostka redakcyjna, w której zawarta jest treść normy prawnej; przepis względem normy ma się analogicznie, jak w języku litera do głoski

Mapa myśli

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą myśli. Do każdego kodeksu dopisz przykładowe kwestie, które reguluje.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Wyjaśnij, dlaczego pełna kodyfikacja jest niemożliwa i niewskazana.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Dokończ zdanie.

Hipoteza w normie prawnej to...

- definicja czynu zabronionego zawarta w tym przepisie.
- ustrukturyzowany opis właściwego zachowania.
- informacja o adresacie i okolicznościach, w jakich przepis się stosuje.
- rodzaj zagrożenia karą danego czynu.

Ćwiczenie 2

Dokończ zdanie

Dyspozycja w normie prawnej to...

- informacja o adresacie i okolicznościach, w jakich przepis się stosuje.
- opis pożądanego lub dopuszczalnego zachowania.
- rozporządzenie woli.

Ćwiczenie 3

Dokończ zdanie.

Sankcja w normie prawnej to...

- potwierdzenie ważności normy.
- konsekwencja naruszenia dyspozycji.
- jeden z rodzajów kar.

Ćwiczenie 4

Uzupełnij zdanie.

Odpowiedzialność karną za czyn zabroniony ponosi sprawca, który w chwili jego popełnienia miał ukończone lat.

 13 15 18 17

Ćwiczenie 5

Wymień, jak dzielą się przestępstwa według Kodeksu karnego.

Materiał źródłowy do ćwiczeń nr 6–8.

“ *Konstytucja Portugalii z dnia 19 marca 1933 r.*

Art. 5

Państwo portugalskie jest jednolitą korporacyjną republiką opartą na równości obywateli przed prawem, równym dostępie wszystkich warstw społecznych do dobrodziejstw cywilizacji i zaangażowaniu wszystkich elementów struktury narodu w zarządzanie kraju i kształtowanie prawa.

Art. 6

Do państwa należy:

1. koordynowanie, pobudzanie i kierowanie wszelkimi działaniami społecznymi przez zaprowadzanie należytej harmonii interesów przy jednoczesnym uwzględnianiu słusznego podporządkowania interesów prywatnych interesowi społecznemu;
2. przyczynianie się do jedności moralnej i umacniania porządku prawnego Narodu poprzez określanie i egzekwowanie przestrzegania praw i gwarancji, które wynikają z natury lub

ustawy na korzyść jednostki, rodziny, wspólnot lokalnych i korporacji moralnych (prawnych) lub ekonomicznych;

3. pilne czuwanie nad poprawą położenia mniej uprzywilejowanych warstw społecznych poprzez przeciwdziałanie spadkowi poziomu ich życia poniżej minimalnego poziomu ludzkiej egzystencji (...).

Art. 17

Prawo wyboru do rad gmin należy wyłącznie do rodzin. (...)

Art. 20

Opinia publiczna jest podstawowym elementem polityki i administracji kraju, a do państwa należy jej obrona przed wszelkimi czynnikami zniekształcającymi prawdę, sprawiedliwość, dobrą administrację i wspólne dobro. (...)

Art. 29

Ekonomiczna organizacja Narodu winna zapewnić maksimum produkcji i społecznie użytecznego bogactwa i tworzyć społeczne życie, z którego powstaje siła państwa i sprawiedliwość między obywatelami. (...)

Art. 63

Budżet ogólny państwa jest corocznie opracowywany i wprowadzany w życie przez Rząd w zgodzie z obowiązującymi przepisami ustawowymi, a w szczególności z ustawą o finansach przewidzianą w pkt 4 art. 91 Konstytucji. (...)

Art. 71

Suwerenność należy do Narodu i jego organów, którymi są Szef Państwa, Zgromadzenie Narodowe, Rząd i Trybunały.

Art. 72

Szefem Państwa jest Prezydent Republiki wybierany przez Naród. Prezydent wybierany jest na siedem lat. (...)

Art. 78

Prezydent Republiki jest odpowiedzialny bezpośrednio i wyłącznie przed narodem za wykonywanie swojego mandatu, a jego urząd jest niezależny od stanowiska Zgromadzenia Narodowego. (...)

Art. 81

Do Prezydenta Republiki należy:

1. powoływanie Prezesa Rady Ministrów i ministrów wybranych spośród obywateli portugalskich i ich odwoływanie;
2. kierowanie orzędzi do Zgromadzenia Narodowego (...);
3. ustalanie w zgodzie z ordynacją wyborczą terminów wyborów powszechnych i uzupełniających na deputowanych;
4. udzielanie Zgromadzeniu władzy ustrojodawczej w zgodzie z art. 134 Konstytucji;
5. zwoływanie nadzwyczajnej sesji Zgromadzenia Narodowego (...);
6. rozwiązywanie Zgromadzenia Narodowego, gdy wymaga tego wyższy interes Narodu;
7. reprezentowanie Narodu i kierowanie polityką zagraniczną państwa, zawieranie konwencji międzynarodowych i negocjowanie traktatów pokojowych, sojuszy, układów arbitrażowych i handlowych oraz przedstawianie ich do akceptacji Zgromadzenia Narodowego;
8. darowywanie i łagodzenie kar. Darowanie kary możliwe jest dopiero po wykonaniu co najmniej jej połowy;
9. ogłaszanie ustaw i uchwał Zgromadzenia Narodowego oraz dekretów, rozporządzeń i nakazów przedstawionych mu przez Rząd. (...)

Art. 85

Zgromadzenie Narodowe składa się z 90 deputowanych wybieranych w wyborach bezpośrednich przez obywateli posiadających prawa wyborcze. Mandat deputowanego trwa cztery lata. (...)

1. Projekty niepromulgowane w tym terminie kierowane są do ponownego rozpatrzenia przez Zgromadzenie Narodowe, a jeżeli zostaną ponownie przyjęte większością 2/3 ustawowej liczby deputowanych, Szef Państwa nie może odmówić ich promulgacji. (...)

Art. 106

Rząd składa się z Prezesa Rady Ministrów, który może kierować sprawami należącymi do jednego z kilku ministerstw, oraz z ministrów.

1. Prezes Rady Ministrów jest swobodnie powoływany i odwoływany przez Prezydenta Republiki. Ministrowie i podsekretarze stanu, o ile istnieją, powoływani są przez Prezydenta Republiki na wniosek Prezesa Rady Ministrów, a ich nominacje są przez niego kontrasygnowane, podobnie jak i odwołanie zwalnianych ministrów. (...)

Art. 111

Rząd zależy wyłącznie od zaufania Prezydenta Republiki, a pełnienie przezeń władzy nie zależy od losu projektów ustaw ani od jakiegokolwiek głosowania Zgromadzenia Narodowego. (...)

Art. 118

Sędziowie trybunałów zwyczajnych mianowani są dożywotnio i są nieodwoływalni, przy czym ustawa określa warunki ich powoływania, awansu lub odwołania, zawieszenia, przeniesienia lub wydalenia ze służby sądowniczej. Nie mogą oni przyjmować od Rządu żadnych płatnych funkcji, lecz mogą być powoływani w razie potrzeby w skład komisji stałych lub czasowych.

Art. 119

Sędziowie nie odpowiadają za wydawane wyroki, z wyjątkiem przypadków określonych przez ustawę.

Źródło: *Konstytucja Portugalii z dnia 19 marca 1933 r.*

Ćwiczenie 6

Wskaż, jaki ze znanych ci reżimów politycznych wprowadzała cytowana konstytucja.

Ćwiczenie 7

Wskaż jeden dowolnie wybrany przykład zasady ustrojowej, systemu organów władzy lub procedury występującej w konstytucji obowiązującej w Portugalii w latach 1933–1974, który został zaczerpnięty z ustroju państwa demokratycznego.

Ćwiczenie 8

Wskaż jeden dowolnie wybrany przykład zasady ustrojowej lub procedury stosowanej przez organy władzy, który pozwala jej na działania arbitralne.

Dla nauczyciela

Autorka: Dorota Czarny

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Cechy systemu prawa. Norma prawna i wykładnia prawa. Gałęzie prawa

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

V. Prawo w Rzeczypospolitej Polskiej.

Uczeń:

- 1) wyjaśnia, czym różnią się normy prawne od innych typów norm; wymienia podstawowe zasady prawa (prawo nie działa wstecz, domniemanie niewinności, nie ma winy bez prawa, nieznanomość prawa szkodzi) i wyjaśnia konsekwencje ich łamania;
- 2) przedstawia źródła prawa w Rzeczypospolitej Polskiej – wykazuje szczególną moc konstytucji; przedstawia procedurę ustawodawczą.

Zakres rozszerzony

XI. System prawa w Rzeczypospolitej Polskiej.

Uczeń:

- 1) rozróżnia źródła, z których wywodzą się normy w różnych systemach prawnych (prawo zwyczajowe, precedensowe, religijne, pozytywne).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wskazuje najważniejsze gałęzie prawa;
- przedstawia budowę normy prawnej;
- analizuje typy poleceń do ćwiczeń dotyczących cech systemu prawa, normy prawnej, wykładni oraz gałęzi prawa;
- ocenia swoją wiedzę, wykonując zestaw ćwiczeń.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- burza mózgów;
- mapa myśli;
- analiza tekstu źródłowego;
- Jigsaw;
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- flipcharty i markery;
- pudełko na pytania uczniów.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją

1. Uczniowie mają za zadanie zapoznać się z tematem „Cechy systemu prawa. Norma prawna i wykładnia prawa. Gałęzie prawa” z e-materiału i dostępnych źródeł informacji w celu aktywnego uczestnictwa w lekcji podsumowującej. Następnie na pojedynczych kartkach zapisują po 5 pytań.

Faza wstępna

1. Nauczyciel przedstawia temat i cele lekcji.

2. Nauczyciel prosi uczniów, aby do przygotowanego pudełka wrzucili pytania zapisane w domu.

3. Uczniowie metodą burzy mózgów mają wskazać, jakie wyróżniamy najważniejsze gałęzie prawa. Po przedstawieniu wszystkich propozycji następuje weryfikacja i selekcja odpowiedzi, które zostają zapisane jako mapa myśli.

Faza realizacyjna,

1. Podział klasy na grupy trzyosobowe, każda z nich zapoznaje się z e-materiałami w sekcji „Podsumowanie”. Zespoły otrzymują flipcharty i markery. Każda osoba w grupie opracowuje przydzielone jej materiały: normy prawa, wykładnie prawa, cechy systemu prawa.

2. Po wyznaczonym czasie grupy mieszają się – uczniowie z poszczególnych zespołów, opracowujący ten sam fragment materiału, spotykają się w grupach ekspertów. Tam porządkują swoją wiedzę, wyjaśniają wątpliwości i zastanawiają się, w jaki sposób najlepiej przedstawić, zinterpretować materiał. Uczniowie wracają do swoich macierzystych zespołów i uczą się wzajemnie. Każdy członek grupy powinien umieć wyjaśnić wszystkie zagadnienia związane z prawem: normy, wykładnie i cechy.

3. Uczniowie w grupach wykonują wskazane ćwiczenia. Następnie wspólnie omawiają odpowiedzi.

4. W kolejnym kroku uczniowie wykonują ćwiczenie 1 w sekcji „Mapa myśli”, po wyznaczonym czasie osoba koordynująca działanie wskazanej lub zgłaszającej się grupy prezentuje propozycje odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do nich. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia je, udzielając także uczniom informacji zwrotnej.

5. Uczniowie dobierają się parami, prowadzący podchodzi do grup z pudełkiem, w którym są pytania, każda grupa losuje 5 pytań, na które musi odpowiedzieć poprawnie w jak najkrótszym czasie. Uczniowie mogą w razie konieczności i potrzeby poszukać odpowiedzi na pytania w zasobach e-materiału z dzisiejszym tematem.

Pięć par, które najszybciej poprawnie odpowiedzą na wszystkie pytania, zostanie nagrodzonych pozytywną oceną z aktywności.

Faza podsumowująca

1. Nauczyciel wyznacza osobę do podsumowania lekcji, a pozostała część klasy wysuwa wnioski, które zostają zapisane na tablicy i posłużą jako notatka pod tematem lekcji.

2. Nauczyciel ocenia pracę indywidualną i grupową.

Praca domowa:

Utrwalić powtarzany materiał do sprawdzianu. Wykonać samodzielnie ćwiczenia zamieszczone w e-materiale.

Materiały pomocnicze:

Słownik myśli społeczno-politycznej, praca zbiorowa, Warszawa 2007.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Multimedium można wykorzystać do przeprowadzenia lekcji odwróconej.